

Északkelet-Magyarország, mélyszegénység, szociális intézményhálózat,
Igazgyöngy Alapítvány

Örvény

műfaj: dokumentumfilm

hossz: 75 perc

év: 2010

Rendező-operatőr: Szekeres Csaba

Társrendező: John Oates

Szereplő: Ifj. Rác László, id. Rác László, Rác Lászlóné, Rác Gizella, Rác Elizabet, Szabó Gáborné Mária, Szabó Evelin „Lulu”, Szabó Heléna, Szabó Lívia, Szabó Alex, Szabó Armandó, Balogh Jenőné Emília, Ifj. Balogh Jenő, Balogh Mária, Balogh „Jaga” Jenő, Rostás Attila, Rostás Attiláné Karola, Béres Barnabás, Ritók Nóra, Kiss Józsefné Olga, Gonda Istvánné Tünde, Balláné Nagy Tünde, Szer Judit,

Vágó: Kiss Sándor

Szerkesztő: Gáspár Judit

Zene: Yan Volsy: Miniatures

Producer: Sándor Pál, John Oates

Gyártó: Hunnia Filmstúdió

„Arcok, emberi sorsok, érthetetlenek látszó döntések és kilátástalanság mélysége tárul fel a filmben. A vásznon keresztül olyan közel kerülnek hozzánk ezek az emberek, hogy sorsuk elgondolkodtat és cselekvésre ösztönöz mindannyiunkat. Csak ezután merül fel bennünk a kérdés: de mit lehet tenni? Mit kell tenni?” (Szekeres Csaba)

„Azt is éreztük, hogy a szegénység szívóereje arra készítet minket, hogy hangot adjunk a szegény embereknek. Ezért adtuk bele annyit az Örvénybe, és ezért is lett a film címe ez: Örvény. Amint egyenrangúnak ismersz fel egy szegénységben élő embert, akinek ugyanúgy egyenlő jogai vannak a normális élethez, már nem tudsz elfordulni vagy legyinteni, mert téged is beszippant a tenni akarás.” (John Oates)

Szekeres Csaba *Örvény* című filmje három, az északkelet-magyarországi Toldon élő roma család életét mutatja be. Mindhárom család mélyszegénységben él, napi megélhetési gondjaik vannak; a három közül kettőben beteg, illetve sérült gyerek is van, a harmadikban maga az édesanya szenved különféle betegségekben. A filmet 2009. július 6-a és 2010. január 18-a között forgatták, és bár egy apa és rokon férfiak is nyilatkoznak benne, a film főszereplői elsősorban nők: a családot összetartó anyák, egy menekülő kamaszlány, a szociális intézmények dolgozói, a térségben működő alapítvány vezetője. Mindannyian egy tényező vonzásában élnek és dolgoznak, az ellen próbálnak tenni, illetve annak, konkrétan tehát a mélyszegénységnek a következményeit igyekeznek ellensúlyozni: a családsegítő a gyerekek helyzetén javítana (akár a családból való kiemeléssel), az anyák abban a szerepben, hogy mindennel dacolva egyben tartanak a családjukat, mások segéllyel, adományokkal segítenek. A filmről szóló kritikák szélsőségesen ellentmondóak; van, amelyik öncélú és strukturálatlan szegénységpornónak tartja a filmet, mások dicsérik az alkotást annak szolidáris és képviseleti attitűdje miatt. Tény, hogy a megrázó és felkavaró szegénységképeket, azt, ahogy a kamera a cipőket veszi, ahogy belenéz a piszkos tálakba, edényekbe, belenéz a piszkos vízű mosógépbe (a barnás színű víz örvényszerű mozgása visszatérő motívum, utalásként a film címére), filmezi az étermaradékot, a bogarakat a falon vagy a kuka alján megbújó patkányokat, szóval mindezt az emberi méltóságtól való másodszeri megfosztásként is lehet értelmezni, amely az elsőt, a szélsőséges társadalmi deprivációt vizuálisan megismétli és fogyasztásra ajánlja. A filmkészítők már csak azért is csúszós talajon járnak, mert a filmből egyértelműen kiderül, hogy a szereplők azért járulnak hozzá az életük lefilmezéséhez (amikor éppen hozzájárulnak, mert előfordul az ellenkezője

is), mert segítséget remélnék a filmesektől. Ez tehát kimondva-kimondatlanul egy alkura utal, amelynek reménybeli haszonélvezői a film főszereplői lennének. Nem kérdés, hogy a stáb is a segítségnyújtás céljával érkezett a faluba, a különbség az, hogy a családok napi megélhetési gondjaik okán azonnal akarnák a segítséget, az *Örvény* stábja pedig szándéka szerint inkább hosszú távú segítség érdekében dolgozik. Ez utóbbit pedig a film természetéből fakadóan csak úgy lehet elérni, ha előbb hírt adnak a jelenségről, fogyasztásra – nézésre ajánlják fel a szélsőséges szegénységről és annak áldozatairól készült képeket. A filmen soha fel nem tűnő, de a nevéen újra és újra megszólított rendező, Szekeres Csaba tehát a toldi családok életében megmentőként tűnik fel: „benned azt látják a romák [a lehetőséget]”, „levetíted a filmet, és segítség érkezik” stb. A szereplők folyamatosan beszélnek a filmeshez, a gyerekek játszanak a kamerával, mások elhárítják a filmezést, sőt konfliktusos viszonyba kerülnek a stábbal. Sokféle interakció zajlik tehát a filmkészítők és a falusiak között, ami azt mutatja, hogy az *Örvény* esetében nem csak a megfigyelésre, hanem a részvételre is hangsúly esik. Önmagában ettől még nem autentikus a szegénységábrázolás, de a klasszikus dokumentumfilm narrációnak a tényközlő minimumra redukálása (a filmet lezáró, a szereplők további sorsát ismertető rövid szöveg), és ezzel párhuzamosan az érintettek saját elbeszélései már azzá teszik. Ebből a szempontból az egyik legfontosabb Lulu megszólalása a film végén. A kamaszlány elszökik az iskolából, csavarog, öntudatlanul is az édesanyja útját járja, megismételve annak menekülési kísérleteit (az anya maga is állami gondozásban nevelkedett, mindig szökésben volt). Lulu a film során majdnem végig néma (eltekintve a legmegrázóbb kitöréstől: „minek szültél meg?”), de a film végén Szekeres Csaba mégis beszédre bírja, és ott a maga nevében szólal meg, mint autonóm ember. (M.A.)

A filmhez tartozó linkek:

<https://port.hu/adatlap/film/tv/orveny-orveny/movie-113358>

Szakirodalom:

Gulyás Márton: Ahogy telik, *Magyar Narancs*, 2011/6.

<https://magyarnarancs.hu/zene2/dokumentumfilm-ahogy-telik-szekeres-csaba-orveny-75503>

Gorácz Anikó: Sorskönyv, *Filmvilág*, 2011. február 11.,

https://filmvilag.blog.hu/2011/02/11/szekeres_csaba_orveny

Örvény, *24.hu*, 2011. február 9., <https://24.hu/kultura/2011/02/09/orveny-filmpremier/>

Ismerd meg az *Örvény* természetét!, *HírExtra*, 2011. február 1.,

<https://www.hirextra.hu/2011/02/01/ismerd-meg-az-orveny-termeszetet/>

Díjak: